

Asia: VN/30511/2023

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö vientivetoista työmarkkinamallia ja sovittelujärjestelmän kehittämistä koskevista hallitusohjelmakirjauksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Näkemyksenne Suomen työmarkkinamallin kehittämisestä.

Suomalaisilla työmarkkinoilla on saatu aikaan tuloksia silloin, kun osapuolet ovat kehittäneet työehtoja ja alan palkkausta keskinäisen luottamuksen ja yhdessä sovittujen sääntöjen puitteissa, valtiovallan sopimiseen puuttumatta.

Suomalaisen työmarkkinamallin ensisijaisena kehittämiskohteena on alakohtaisuuden huomioiminen. Työehtojen ja palkkauksen tulisi perustua ensisijaisesti kunkin alan tilanteeseen ja kehitykseen. Tämä mahdollistaa tuottavuuden ja tuloksen kasvattamisen, kun ratkaisut ovat alakohtaisia ja ne sisältävät yrityskohtaisen sopimisen mahdollisuuden, mikä on nykyinen käytäntö.

Insinööriliitto katsoo, että myös työmarkkinoilla on kehitytty niin paljon, että jokainen ala voi ja pystyy tekemään ratkaisunsa sivuillen vilkuilematta. Se tarkoittaa sitä, että minkään muun alan palkankorotukset eivät voi vaikuttaa toiseen alaan.

Tärkeää on kuitenkin saada aikaan yleisesti hyväksyttävä toimintatapa. Nykyinen tilanne, jossa noudatetaan vain yhden osapuolen sanelemaa palkankorotuskattoa synnyttää vain riitoja ja pitkittää turhaan työehtosopimuksista neuvottelemista.

2. Näkemyksenne hallitusohjelmakirjauksesta, jonka mukaan: ”Laissa työriitojen sovittelusta säädetään, että palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella”.

Insinööriliitto vastustaa kirjauksen toteuttamista.

Kirjauksella puututtaisiin sekä liittojen sopimusoikeuteen, että invalidoitaisiin valtakunnansovittelija instituutina. On epätertettä kehitystä, kun valtiovalta pyrkii puuttumaan vapaaseen palkanmuodostukseen ohjaamalla palkanmuodostusta lainsäädännöllä.

Toteutuessaan kirjaus pitkittäisi työriitoja, kun vakavan palkkariidan ollessa kyseessä olisi sovittelu vain turha välivaihe, kun osapuolten pitäisi tähtyä sovittelun jälkeiseen aikaan. Näin sovitteluun ei kannattaisi panostaa. Samalla sovittelusta tulisi turhaa ja sovittelijan mahdollisuus ehkäistä työriitoja muuttuisi mahdottomaksi.

Lisäksi yleisen linjan määrittely on hankalaa. Koska se katsotaan syntyneeksi? Kuinka pitkälle se ajallisesti ulottuu? Miten sovitellaan ensimmäistä työriitaa, kun yleistä linjaa ei vielä ole? Hallitusohjelman kirjaus sisältää huomattavasti enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia.

2 a). Millä tavoin vientivetoisessa mallissa voitaisiin kohdentaa palkankorotuksia sellaisille aloille tai sellaisiin tehtäviin, joissa on palkkauksen kehittämistarpeita?

Parasta olisi, jos ei olisi mitään vientivetoista mallia. Silloin jokainen ala pystyisi alan sisällä kohdistamaan korotukset alan kannalta parhaalla tavalla.

Yleisessä vientivetoisessa mallissa tämä voitaisiin kuitenkin toteuttaa niin, että se ala, jolla jommankumman osapuolen mielestä on muista poikkeavia kehittämistarpeita, toisi tarpeen esille erikseen määritetyssä aikataulussa. Tarpeen esiintuonnissa pitäisi esittää perustelut ja laskelmat, johon tarve perustuu. Muiden osapuolten tulisi tähän erikseen määriteltävällä prosessilla ottaa kantaa, jonka jälkeen poikkeaminen voisi tulla hyväksytyksi.

3. Millaisessa menettelyssä työmarkkinaosapuolten yhteistä hyväksyntää nauttiva työmarkkinamalli olisi mahdollista valmistella?

Palkansaajaliittojen ja työnantajien yhteisessä neuvottelussa. Työmarkkinamalli ei miltään osin kuulu maan hallitukselle.

4. Onko työriitojen sovittelusta annettuun lakiin perustuvaa vapaaehtoista sovittelua tarpeellista kehittää? Voidaanko lakisääteisen sovittelujärjestelmän rinnalla kehittää liittojen keskinäistä sovittelujärjestelmää esimerkiksi työehtosopimusten rajariitojen ratkaisemiseksi (keskusjärjestöjen välinen/sisäinen konsiliaatio, vrt. vastaava menettely Ruotsissa)?

On tarpeen kehittää.

Parhaiten vapaaehtoista sovittelua kehitetään vahvistamalla sovittelijainstituution toimintaedellytyksiä (kts. kohta 5.) ja säättämällä siitä, että sovittelijalla on velvollisuus pitää osapuoliin yhteyttä sopimuskausien aikana. Vapaaehtoinen sovittelu tulisi käynnistää yhden osapuolen ehdotuksesta.

Tätä vahvistaisi myös velvollisuus toimittaa neuvottelutavoitteet ja mahdolliset ennakoitujen riidan aiheet sovittelijalle. Tämä mahdollistaisi sovittelijan ennakoivan sovittelun paremman toiminnan.

5. Näkemyksenne työriitojen sovitteluinstituutioon kuuluvien toimijoiden (valtakunnansovittelija, sivutoimiset sovittelijat, sovittelulautakunta) merkityksestä ja roolista neuvotteluratkaisuun pääsemisessä ja työrauhan ylläpitämisessä. Kuinka lakisääteinen vientimalli vaikuttaisi sovitteluinstituution rooliin työmarkkinoiden toimivuuden edistämisessä ja työriitojen sovittelussa?

Lakisääteinen vientimalli romahduttaisi sovitteluinstituution merkityksen. Sillä ei olisi enää merkitystä, eikä sovittelijalla edellytyksiä sovitteluun.

Valtakunnansovittelijan toimea pitäisi kehittää lisäämällä päätoimisten sovittelijoiden määrää. Sopiva määrä voisi olla esimerkiksi kolme. Eri sovittelijoiden pitäisi edustaa eri aloja ja sektoreita mahdollisimman kattavasti. Näin varmistettaisiin laajempi asiantuntemus.

Samalla tulisi säätää, että sovittelijalla on velvollisuus käydä vuoropuhelua työmarkkinaosapuolten kanssa sopimuskauden aikana. Samoin lailla tulisi säätää sovittelijan riippumattomuudesta. Osapuolille tulisi säätää velvollisuus toimittaa neuvottelutavoitteensa sovittelijantoimistoon sekä ennakoita mahdollisia työriidan aiheita.

Sovittelijalle pitäisi myös säätää sovintoesityksen antamispakko. Esitys olisi annettava, kun tietty määrä päiviä olisi kulunut sovittelun alkamisesta. Esityksen pitäisi olla lakisääteisesti julkinen osapuolten sen käsiteltävä. Samaten tulisi säätää pakosta jatkaa sovittelua huolimatta siitä, ovatko osapuolet sovittelijan mielestä lähentyneet toisiaan vai eivät. Jatkamista seuraisi taas pakko antaa sovintoesitys määräpäivien kuluttua. Tämä johtaisi riitojen suurempaan julkisuuteen ja lisäisi kaikkien osapuolten painetta ratkaista ne.

6. Tulisiko sovittelun tueksi ja työmarkkinajärjestöjen yhteisen tilannekuvan muodostamiseksi edistää toimenpiteitä, joilla tuotetaan objektiivista tietoa työmarkkinoista, makrotaloudellisesta kehityksestä ja toimialakohtaisista olosuhteista? Jos kyllä, mitä nämä toimenpiteet voisivat olla?

Sovittelijantoimiston yhteyteen tulisi perustaa taloustoimisto, jonka tehtävä olisi tuottaa materiaalia ja ylläpitää yhteistä tilannekuvaa. Osapuolet pitäisivät tätä materiaalia pohjana neuvotteluille ja sopimustoiminnalle. Toimisto voisi tässä hyödyntää eri osapuolten tuottamaa tietoa ja yhdistellä sitä, sekä täydentää sitä omalla tutkimustoiminnalla.

Taloustoimisto myös vahvistaisi sovittelijainstituutiota muuten, koska sovittelija voisi käyttää sen asiantuntemusta hyväkseen ja laskettaa erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen kustannusvaikutuksia. Tämä antaisi lisää mahdollisuuksia sovittaa ja ratkaista työriitoja. Yhteinen talousdata antaisi myös mahdollisuuden mahdollisen vientimallin olosuhteissa toteennäyttää ja ratkaista alakohtaiset poikkeamistarpeet.

Samalla voitaisiin ratkaista yksityisen sektorin palkkatilastointi. Nyt ei ole massa puolueetonta palkkatilastointia, vaan sekä työnantajien että palkansaajien tilastoja, jotka ovat omalta osaltaan laadukkaita, mutta niissä on keräystavasta johtuen puutteita. Sovittelijatoimiston taloustoimisto voisi hoitaa tätä tehtävää ja palkkatilastojen koordinoimista, vaikka tilastointitehtävä annettaisiin esimerkiksi Tilastokeskukselle. Samalla voitaisiin säätää lailla palkkatietojen toimittamisvelvollisuudesta.

7. Muut mahdolliset kommentit.

-

Salonranta Jussi
Insinööriliitto IL ry